

УДК 94(477) (092) «19»

Володимир ХАНАС,
аспірант кафедри всесвітньої історії
та спеціальних історичних дисциплін
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) xanasv@ukr.net

УЧАСТЬ ГРИГОРІЯ СКОРОПАДА У НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ 1930 – 1940-х рр.

У статті зроблено спробу дослідити питання участі Григорія Скоропада у діяльності та розвитку національно-визвольного руху на території села Верхні Гаї на Дрогобищині в 30-40-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: Григорій Скоропад, національно-визвольний рух, Просвіта, Сільський господар, Пласт, ОУН.
Лит. 26.

Volodymyr KHANAS,
graduate student of the Department of World History
and Special Historical Disciplines of
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) xanasv@ukr.net

HRYHORIY SKOROPAD'S PARTICIPATION IN THE NATIONAL- LIBERATION MOVEMENT OF THE 1930s – 1940s.

An attempt to investigate the question of Hryhoriy Skoropad's participation in the activity and development of the national liberation movement in the village of Verkhni Hai in Drohobych region during 1930s – 1940s has been made in the article.

Keywords: Hryhoriy Skoropad, national liberation movement, Prosvita society, village owner, Plast, OUN.
Ref. 26.

Владимир ХАНАС,
аспірант кафедри всемирной истории
и специальных исторических дисциплин
Дрогобычского государственного педагогического университета
имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) xanasv@ukr.net

УЧАСТИЕ ГРИГОРИЯ СКОРОПАДА В НАЦИОНАЛЬНО- ОСВОБОДИТЕЛЬНОМ ДВИЖЕНИИ 1930–1940-х гг.

В статье сделана попытка исследовать вопрос участия Григория Скоропада в деятельности и развитии национально-освободительного движения на территории села Верхние Гаи в Дрогобыччине в 30-40-х гг. ХХ ст.

Ключевые слова: Григорий Скоропад, национально-освободительное движение, Просвіта, Сельский господар, Пласт.
Лит. 26.

Постановка проблеми. Національно-визвольний рух та культурно-просвітницька «революція» 1-ї половини ХХ ст. породила велику когорту визначних діячів як всенародного, так і місцевого значення. Якщо про перших зроблено багато досліджень, розвідок, видано книги тощо, то про других їх майже немає.

Наше дослідження стосується одного з діячів просвітницького та національно-визвольного руху регіонального значення – Григорія Скоропада. На підставі свідчень, спогадів безпосередніх учасників національно-визвольного руху та документів спробуємо розкрити роль в культурно-просвітницьких організаціях і формуванні національно-визвольного руху, та лідерські якості Григорія Скоропада, які надали йому змогу згуртуванні односельчан до спротиву та боротьби проти окупантів українських земель.

Григорій Скоропад,
1930-ті роки

Аналіз досліджень. Наше дослідження умовно можемо поділити на дві складові, а саме: роль та значення Григорія Скоропада в культурно-просвітницькому та національно-визвольному русі. Так, культурно-просвітницькій діяльності Григорія Скоропада присвячено спогади діячів просвітницького руху Дрогобиччини, наприклад, І. Скочиляс [21, 535–543; 22, 215–228], Д. Німилович [19, 543–544; 20, 565–566], Л. Бурачинська [10, 548–555], М. Каплистий [14, 515–535] надали відомості про діяльність Г. Скоропада у товариствах: «Просвіта», «Сільський господар», кооперації, сільськогосподарських курсах, змаганнях тощо. Узагальнюючу працю про Григорія Скоропада як організатора просвітнянського руху в селі Верхні Гаї зробив Володимир Ханас [24, 226–233].

Про національно-визвольний рух та участь в ньому Григорія Скоропада писали: М. Івасівка-Лишак [13, 132–139], П. Мірчук [18, 236], В. Фортуна [23, 270], В. Ханас [25, 33–40].

Мета статті – на підставі спогадів, свідчень та джерел, які вводимо в науковий обіг, висвітлити роль та значення Григорія Скоропада у встановленні та діяльності культурно-просвітницьких організацій і формуванні національно-визвольного руху у 1930 – 1940-х рр. в селі Верхні Гаї.

Виклад основного матеріалу. Григорій Скоропад народився 10 жовтня 1912 року в селі Верхні Гаї на Дрогобиччині. Його батьки – Іван, син Григорія (1885 – 1953 рр.) та Катерина, донька Івана (1881 – 1938 рр.) займалися сільським господарством. Після досягнення відповідного віку навчався в місцевій сільській школі, після закінченні якої 1923 р. вступив до Стрийської гімназії [3]. Про період навчання в гімназії інформації збереглося мало. Відомо, що однокласниками Григорія Скоропада були Володимир Тимчій та Петро Мірчук, згодом визначні діячі національно-визвольних змагань [15, 24]. У гімназії Григорій Скоропад познайомився зі Степаном Бандерою (закінчив гімназію 1927 року [16, 69] – авт.), який неодноразово бував у нього в гостях. Степан Бандера з гімназійними товаришами створили таємну націоналістичну організацію (Організація учнів вищих клас українських гімназій – авт.), членом якої був і Григорій Скоропад [3].

Крім цього, навчання в гімназії дало можливість Григорію Скоропаду ближче познайомитися з діяльністю молодіжно-патріотичної скаутської організації «Пласт». У результаті 1930 р. Григорій організує пластовий гурток в рідному селі. Але заснування «Пласту» привело до того, що польська влада рескриптом Воеводським у Львові від 26 серпня 1930 року заборонила діяльність читальні «Просвіта» в с. Верхні Гаї за те, що в її приміщенні були проведені збори «Пласту», забороненого владою 12 березня 1930 р. В рескрипті було зазначено, що зібрання «Пласту» в читальні дозволяв голова сільської «Просвіти» Іван Скоропад [7].

Після заборони «Пласт» продовжував діяти, що змусило польську владу вдатися до насильницьких заходів, зокрема, 26 вересня 1930 р. на Дрогобиччині були проведені масові арешти. В числі 42-х пластунів був заарештований і Григорій Скоропад. Заарештованих два дні тримали в Дрогобичській тюрмі. 29 вересня 1930 р. їх перевели в Самбірську тюрму. Григорій Скоропад перебував в одній камері із С. Біласом, братами Никораками (учні української гімназії в Стрию), П. Денківим, Сенківим та Михайлом Івасівкою-Лищуком. Слідство тривало близько місяця, а тоді за старанням адвокатів (Степана Витвицького, Блажкевича, Кузіва, Степана Барана, Ільницького) почали звільняти заарештованих з в'язниці. На четвертому тижні слідства з їх камери випущено всіх заарештованих, крім Денківа та Сенківа.

Судовий процес відбувався у Дрогобичі з декількома перервами і тривав до січня 1932 року. Усіх 42-х звинувачували за статтями 285-87 і 305 за приналежність до «Пласту». За вирокком суду Григорій Скоропад отримав один місяць ув'язнення [13, 132–138].

Перебування у в'язниці та під слідством не дало змоги Григорієві продовжити повноцінне навчання і здати матуру (іспит зрілості). Про це свідчить і те, що в 1931 – 1932 навчальному році його прізвища немає в списках учнів випускного 8-С класу, як і ще 12-ти його товаришів [15, 52].

Відбувши покарання і вийшовши з в'язниці, в період 1932 – 1933 рр. Григорій Скоропад організовує в селі першу п'ятірку ОУН. До неї входили: Гук Іван, син Василя, Борис Федір, син Стаха, Гук

Михайло, син Миколи. Станичним ОУН в селі був Григорій Скоропад. Члени п'ятірки займалися ідеологічною та політичною підготовкою населення, готували кадри. Усі брали активну участь в роботі читальні «Просвіта» та просвітницьких гуртках. Згодом мережа підпілля збільшиться за рахунок вступу в ОУН нових членів, які також були тісно пов'язані з просвітянським рухом [1; 25, 33].

Григорій Скоропад розумів, що проводити націоналістично-патріотичну діяльність тільки через підпільну мережу ОУН недостатньо, тому почав вести роботу через легальні структури товариства «Просвіта», які були чисельними та спрямовували свою діяльність для реалізації програми ОУН з метою здобуття Української Соборної Незалежної Держави.

У 1933 р. Григорія Скоропада обирають секретарем, а з II половини 1935 по 1939 рр. – незмінним головою «Просвіти» села Верхні Гаї [8, 10–29]. З того часу чисельність членів «Просвіти» значно зростає, зокрема, в 1935 р. – 98 членів, 1936 р. – 200, 1937 р. – 208, 1938 р. – 199, 1939 р. – 232 [8].

Щоб залучити якомога більше населення до просвітницької роботи, необхідно було створити належні економічно-господарські умови з метою отримання селянами прибутків від своєї праці. Тому Григорій Скоропад організує так званий низовий кооператив, у якому відбувалася реалізація товарів [3]. У 1936 р. організовано ще один кооператив – кредитовий, який швидко розвивався, і вже станом на 31 грудня 1938 р. його балансова сума становила 2.9 тисячі [21, 540]. Також відомо, що Григорій Скоропад був співголовою господарсько-споживчої спілки «Праця» (1931 р.) [8, 31–34].

З метою забезпечення сільських кооперативів дешевими продуктами Скоропад з товаришами Ю. Саварином та Ільницьким відкрити в Дрогобичі пекарню «Колос» по вул. Плебанській, хоча це їм далось з великими труднощами. Крім цього, вони мали ще крамницю в торговому залі, яка була заснована ще 1935 р. Станом на 1939 р. у них було 10 працівників, 4 вози, 6 коней. Свою продукцію, зокрема і печиво, постачали в села до кооперативних крамниць [20, 566].

Для того, щоб селяни могли реалізувати надлишки молока, Скоропад агітує їх заснувати молочарню. Селяни підтримали його ініціативу. З того часу почала діяти молочарня «Маслосоюзу» [3], яка за короткий час стала районною молочарнею, яких в Дрогобицькому повіті було п'ять (Літині, Добрівлянах, Меденичах, Волі Якубовій та Верхніх Гаях) [19, 544].

Разом із забезпеченням економічно-господарського життя селян Григорій Скоропад активізує розвиток національно-культурного товариства «Просвіта», а також різних гуртків та секцій при ній, а саме: «Сільський Господар», «Рільничий», «Секція Господинь», «Хліборобський вишкіл молоді», «Відродження», «Молода Просвіта», драматично-театральний гурток, самоосвітні гуртки тощо.

Культурно-просвітницька робота, проведена під керівництвом Григорія Скоропада, мала велике значення як для мешканців села, так і для цілого повіту. Звернемо увагу лише на найбільш яскраві події, а саме: курси, вишколи, змагання тощо.

Добре налагоджена робота та авторитет місцевого Товариства «Сільський Господар» спричинилися до того, що взимку

Під час перебування в концентраційному таборі Аушвіць-Біркенау (в Освенцимі), 1942 рік.

Під час перебування в концентраційному таборі Аушвіць-Біркенау (в Освенцимі), 1942 р.

1937 р. у Верхніх Гаях відбулися тримісячні курси господинь повіту [10, 555]. Курси дали можливість жінкам практично опанувати навички варіння, шиття, крою тощо.

У 1938 р. філія Товариства «Сільський Господар» вирішила взяти участь у Комісії

Верхньогайвські пластуни на горі Маківка, 1938 р.

хлопців із читалень повіту. Испити з історії, літератури, мови, географії України, проводили вчителі гімназії: дир. Бараник, проф. Іван Чмола, проф. Петро Карманський, проф. Дмитро Бурко та інші. Після закінчення іспиту-змагання перше місце здобули члени самоосвітнього гуртка при читальні у Верхніх Гаях. Після закінчення таких своєрідних змагань дир. Бараник у розмові з І. Скочилясом сказав: «Та ж вони мають знання на рівні учнів гімназії. Як би я був задоволений, щоб мої учні так добре відповідали на всі питання з літератури та історії України, як ці молоді сільські хлопці, що мали лише закінчену початкову школу» [22, 221].

Впродовж осінньо-зимового періоду 1938 – 1939 рр. у Верхніх Гаях було проведено ще одне навчання для жіноцтва «Секції Господинь». На урочисте свято закінчення цього курсу була запрошена п. Олена Кисілевська (1869 – 1956) – письменниця, редактор журналу «Жіноча Доля», що видавався в Коломиї, та багато інтелігенції з Дрогобича. Голова секції п. Меланія Витвицька відкрила свято коротким виступом. Потім інструктор Л. Гриник звітувала про перебіг і успіхи курсу, ред. О. Кисілевська також виступала, а д-р С. Витвицький виголосив промову, яка була однією з його кращих. Мистецтво варіння і випічки курсантки показали на гарно прибраних столах під час багатого вечері, а шиття, крій і ручні роботи гості оглянули в сусідній кімнаті.

«День української господині» був найкращим свідченням організаційної роботи Філіальної Секції Господинь та інструкторів. Закінчення шеститижневого курсу в Гаях було показом навчально-практичної праці. Організаційна, навчальна, виховна і господарсько-практична праця залишила глибокий слід серед жіноцтва [14, 526–527].

Даючи характеристику культурно-просвітницької діяльності Григорія Скоропада, Макар Краплистий, на наш погляд, справедливо зазначив: «Григорій Скоропад був ідейним провідником і рушієм праці в селі» [14, 530].

Добре організована культурно-просвітницька праця була перервана Другою світовою війною. Відповідно до пакту «Молотова-Рібентропа» західноукраїнські землі були окуповані Червоною армією. У населених пунктах створювався адміністративний апарат органів більшовицької влади. У цей час в село прислали «уповноваженого» – культурного, освіченого та інтелігентного чоловіка. Григорій Скоропад з ним часто зустрічався, багато часу спілкувались. Одного разу він сказав Григорієві, що за ним стежать, тому якщо щось має за собою, то нехай негайно втікає. У житті Скоропада настали складні часи, через свою діяльність він змушений був покинути Україну перед загрозою більшовицьких репресій. Саме в цей час відбувалося переселення галицьких німців на етнічну батьківщину [5]. Скоропад з дружиною Анною (одружився влітку 1938 р.) та сином Романом (народився влітку 1939 р.) поїхав у німецьке село Бригідан (тепер с. Ланівка Стрийського р-ну Львівської обл. – авт.), де зареєструвався в одній із сімей, що виїжджала в Німеччину. На території Німеччини переселенців розмістили в тимчасових таборах. Через важкі умови проживання та суворої зими сім'я Скоропада зазнала відчутної втрати – помер їх семимісячний син Роман [3].

«Пшиспособеня Рольнічого». У цій комісії проводилися вправи переводиків, а їх було три. Проходили вони в Найдорфі – найкращому польському осередку, а потім в Трускавці та Верхніх Гаях, де були найкращі українські гуртки. Після їх закінчення голова комісії – директор польської гімназії Коньовський не міг перенести того, що українці, учасники змагань, перевершували поляків [14, 528–529].

Взимку 1938 р. відбулися змагання-іспити членів самоосвітніх гуртків. У великій залі Народного Дому для змагань зібралося 86 молодих

В історичній літературі та спогадах, які вийшли друком в діаспорі, а згодом були перевидані в Україні, помилково вказувалося, що Скоропад Григорій був заарештований органами НКВС і перебував у їхній катівні по вулиці Стрийській у місті Дрогобич, а в травні 1941 р. був засуджений до смерті [9, 120; 12, 712]. Насправді в травні 1941 р. засуджено до смерті члена ОУН з Верхніх Гаїв Скоропада Олексю [17; 6, 82].

Німецько-радянська війна дала можливість Григорієві Скоропаду повернутись на Батьківщину, в рідне село, де він знову приступив до виконання обов'язків провідника місцевого осередку ОУН [3]. 30 червня 1941 р. ОУН (б) у Львові проголосила Акт відновлення Української Держави. Такі акції відбувалися по цілому краї. Наприклад, 6 липня 1941 р. після богослужіння, яке відслужив о. Іван Сокіл, Григорій Скоропад разом з іншими членами ОУН організував з Верхніх Гаїв процесію з хоругвами до Дрогобича, де на подвір'ї церкви Святого Юра було проголошено Акт відновлення Української Держави. Через декілька днів у Верхніх Гаях також відбулося таке святкування. На роздоріжжі в центрі села біля читальні «Просвіта» була збудована дерев'яна арка, прибрана квітами та синьо-жовтими прапорами. Акт проголошення зачитав провідник ОУН села Верхні Гаї Григорій Скоропад. На завершення святкування виступив місцевий хор під керівництвом Михайла Смутного [2].

Реакція німецького керівництва на події, пов'язані з проголошенням відновлення української державності, була вкрай негативною. Гестапо заарештувало членів українського уряду на чолі з Ярославом Стецьком та значну частину Проводу ОУН. Гітлер вимагав скасування Акту проголошення відновлення Української Держави. Отримавши негативну відповідь, гестапо у вересні 1941 р. провело масові арешти членів ОУН, зокрема, був заарештований і Григорій Скоропад [3]. Дослідник Микола Галів зазначив, що загалом в цей час було заарештовано близько 50 дрогобицьких оунівців [11, 100]. Заарештовані перебували в Дрогобицькій в'язниці, з якої були переведені до Львова в «тюрму на Лонцького». Про ці події Петро Мірчук згадував: «У слідуючих днях прийшли транспорти арештованих з провінції... Ми довідалися від них, що арештування відбулося в той сам час по всіх українських містах.

Зі всіх міст відправлено арештованих сюди, до Львова, до тюрми при вул. Лонцького. Тому що келії були переповнені, багато арештованих мусіли стояти на коридорах першого і другого поверхів.

В непевності й очікуванні, що буде далі, провели ми кілька днів. По кількох днях викликано нас – групу біля сто людей, заладовано на авто і відвезено до Кракова. Тут ми в'їхали до славної тюрми «Монте-люпіх» [3; 18, 15–17].

Безпосередніх даних про пережите Григорієм Скоропадом у цій в'язниці немає, але зі спогадів Петра Мірчука можемо простежити, в яких умовах перебували в'язні, зокрема і він: «Шість тижнів прийшлося нам жити виключно на голодовому тюремному харчі, без приходу, без можливості обмитися, поголитися чи змінити білизну. Всі ми позаростали так, що один одного не пізнавали. З браку повітря, руху і не доживи всі ми підупали на силах так, що ледве ноги волочили.

Наш харчовий пайок становили «чай» і 150 грамів хліба, на обід – літра ріденької юшки (зупи), на вечерю – кухля «кави». Щойно по кількох місяцях нам вдалося через Польський Червоних Хрест повідомити наших близьких про місце нашого побуту.

Поволі звикали ми до тюремного життя. Привикли до грубої поведінки ключників. Нав'язали контакти зі своїми друзями по інших келіях.

Ми ждали на допити. Допити не належали до приємностей. Ми мали змогу зустрічати тих, що їх приводили з допитів. Вже сам зовнішній їх вигляд говорив аж надто багато про процедури допитів: покривавлені голови, помасакровані обличчя, поплямлене кров'ю вбрання» [18, 19–20].

Після близько одинадцяти (кінець вересня 1941 р. – початок серпня 1942 р.) місяців перебування під слідством у Краківській тюрмі Монтелюпіх Григорій Скоропад з 22 іншими українськими націоналістами, так-званий «другий транспорт» українських політв'язнів з «Бандера-группе», був відправлений до концентраційного табору Аушвіц-Біркина (в Освенцимі). До табору вони прибули 8 серпня 1942 р. Після прибуття кожному в'язню присвоювали особисті номери, Григорій Скоропад отримав № 57370. Серед членів цієї групи були визначні особистості, наприклад, Лев Ребет, Микола Климишин, Дмитро Чайковський та ін. [3; 18, 219–220].

Владислав Фортуна залишив такі спогади про жахіття пережитого в таборі та взаємодопомогу українських політичних в'язнів: «Коли мене виписали (з лазарету після ампутації руки – авт.), то

Гостина в студенському гуртожитку Львівської Політехніки. (Дубляни, 1931 р.). Роздає гостинці Б. Кульчицький (сидить у центрі). В другому ряді сидять (справа наліво): другий (з «метоликом») - Левицький, третій (із пірїжком у роті) – Рудницький. За ними сидить (виглядає між їхніми головами) Степан Бандера. В другому ряді стоїть, шостий зліва (в окулярах) – Григорій Скоропад.

«антретен» – збірка до праці. О 7 – початок праці, а о 17-й вертаємося до блоків. При брамі великими буквами написано «Арбайт мах фрай» («Праця дає волю» – авт.). Часто коли ми поверталися з праці, стояв поміж в'язнів у центрі відомий убивця шарфюрер «Кадук», котрий бив кого попало під ритм мідної оркестри. Доводилося йти до нього, хоча знали всі, що дістанемо нещадно. Повернувшись з роботи, ще треба було усім в'язням виходити на апель, вишикуватись по десять, кожен блок окремо; мусили стояти струнко й дивитися в очі есесманів, котрі рахували в'язнів, а часом забирали когось до крематорію. Вирок залежав від кивнення пальця есесмана: «ду, ком гїр», в'язень виходив, і його забирали до критої машини, а далі – до крематорію» [23; 112–114].

З наближенням фронту розпочалася евакуація в'язнів концентраційного табору Аушвіц-Біркїнау. Першими були евакуйовані росіяни та поляки, згодом представники інших національностей. Зокрема, українці потрапили в групу, евакуація яких розпочалася на український Щедрий вечір з 18 на 19 січня 1945 р. Про перебіг цих подій Петро Мірчук згадував: «Наша група нараховувала 6000 в'язнів і 600 есесманів охорони. В'язням були видані на дорогу харчі. Та мимо поспіху перегляд списків і складання групи тягнулося цілий день. Протягом цього часу мали в'язні змогу організувати харчі, білизну та убрання, хто скільки хотів.

Щойно пізно вночі вирушили ми в дорогу. Марш був дуже томлячий. Щохвилини ми задержувалися, збивалися в купу, то знову колона надто розтягалася.

Стомлені неспанням, нервовим напруженням та хаотичними герцями, що тривали цілу добу, в'язні почали падати вже зараз за Авшвіцом. Сторожа стріляла кожного, хто впав, і скидала трупи в рїв.

До чеського кордону марширували ми 4 дні пішки. Харчів не бракувало нікому. Важче було з нічлігами, тому що в'язнів була велика кількість. Спали ми по великих господарствах в стайнях, стодолах і на подвір'ях.

Перший нічліг мали ми в місцевості Плес, по-польськи Пщина, де спати прийшлося нам в глибокому снігу на спортовому майдані. Черговий нічліг перевели ми в забудованнях фільварку Бад Ястшеб. Звідси промаршували до Льослав (Вроцлав – авт.), де завантажено нас до вагонів товарного поїзду. 23-го січня минули ми Преслав і доїхали чергового дня до Мавтгавзену біля Лїнцу (Австрія – авт.).

Наша група українських політичних в'язнів приготувлялася до цього маршу вже заздалегідь. Ми йшли всі разом, поділившись на 5-ки так, щоби слабші були під опікою фізично сильніших. Двох наших друзів було важко хворих: один мав відморожені ноги, а другий був у тифозній гарячці. Їх довелося нам нести на зміну на плечах. Пізніше під час одного нічлігу вдалося нам роздобути візок

і даліше ми вже везли їх. В цей спосіб вдалося всім нам дійти до означеної цілі» [4; 18, 154–157; 23, 119–120].

Група в'язнів, у якій перебував Григорій Скоропад, прибула безпосередньо на території концентраційного табору Мавтгавзен 25 січня 1945 р. Як і в попередньому таборі, в'язням надавали порядкові номери, Скоропад отримав № 118282 [26].

З розповідей сина Григорія Скоропада Яреми, які він почув від батька, довідуємося, що перебуваючи в таборі, їх возили на роботи на військовий завод, який розміщувався під землею. Також згадував про те, що за 2–3 дні до звільнення табору американцями есесівці знищили багато в'язнів [4].

У своїх мемуарах Петро Мірчук згадує, що в'язнів було розділено на групи і скеровано до філіальних таборів: «По кількох днях стали нас розвозити по бічних таборах Мавтгавзену. Нашу групу розбито. Перший транспорт пішов до Кузен, другий до Ебензи. Транспорт, до якого я попав, кількістю 2000 чоловік, в тому 75 українців з нашої групи, поїхало до Мельку біля Відня.

Табір Мельк зробив на нас вже при в'їзді прикре враження. З першого погляду видно було, що тут відносини такі самі, як були в Авшвіці перед 1943 р. Всі тутешні в'язні виглядали дуже погано, всі були в брудному, порваному смугастому вбранні. Вони розказали нам, що білизни не змінюють тут ніколи. Також харчі тут погані...

Зараз слідуючого дня пішли ми працювати. До праці треба було йти більше години пішки, а потім їхати двадцять хвилин поїздом. Праця йшла при будові штолень в пісковій горі. Тут приготувалися величезні сходи для фабрик воєнного промислу. Багато штолень було вже готових, і в них працювали вже при машинах цивільні робітники» [18, 163–164].

Отже, врахувавши інформацію Яреми Скоропада та спогади Петра Мірчука, можемо стверджувати, що Григорій Скоропад потрапив у групу, яку відправлено в філіальний табір Мавтгавзену – Мельк.

Пробувши в таборі близько трьох з половиною місяців, Григорій Скоропад та інші в'язні були звільнені 5 травня 1945 р. американськими військами [4]. З Австрії Григорій Скоропад вирушив у напрямку Польщі, через яку дістався Закерзоння. У цей час відбувалося насильне переселення етнічних українців з прадідівських земель на територію більшовицької УРСР. З однією з таких переселенських сімей Григорій Скоропад повернувся в Україну в с. Підгірці Бродівського району Львівської області. У Підгірцях працював директором радгоспу. Згодом переведений в село Куликів Золочівського району, після чого працював в сільськогосподарському інституті в Дублянах. Останнє його місце роботи – інспектор радгоспів Львівської області. Перебування в тюрмах і таборах позначилося на здоров'ї Григорія, він почав хворіти, переніс два інфаркти. Помер 8 травня 1988 р., похований на цвинтарі села Верхні Гаї [3].

Висновки. Діяльність Григорія Скоропада у національно-визвольному русі 1-ї пол. XX ст. мала надзвичайно важливе значення як для села Верхніх Гаїв, так і Дрогобиччини. Своєю працею, наполегливістю, особистим прикладом він зумів залучити до громадського життя значну частину гаївчан, став ідейним провідником і рушієм праці в селі. Його діяльність та діяльність структур, які він очолював, були визнані керівництвом просвітянського руху та громадськістю Дрогобиччини. Очолюючи місцеву структуру ОУН, брав активну участь у проголошенні Акту відновлення та розбудови Української Держави на теренах краю, в результаті чого був заарештований спецслужбами гітлерівської Німеччини, з 15 вересня 1941 р. по 5 травня 1945 р. перебував у їхніх тюрмах та таборах. Його діяльність була спрямована на те, щоб через економічно-господарський розвиток та національно-культурне піднесення українського населення створити ґрунт для боротьби та утвердження Української Держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Спогади Бориса Миколи Стаховича, жителя с. Верхні Гаї Дрогобицького району Львівської обл. (Записав Володимир Ханас 17.04.1995 р. в с. Верхні Гаї) // Приватний архів Володимира Ханаса у Верхніх Гаєх.
2. Спогади Гука Миколи Павловича, жителя м. Стрий Львівської обл. (Записав Володимир Ханас 12.03.1998 р. в м. Стрию) // Приватний архів Володимира Ханаса у Верхніх Гаєх.
3. Спогади Ілик Параскевії Іванівни, жительки с. Верхні Гаї Дрогобицького району Львівської обл. (Записав Володимир Ханас 27.05.1997 р. в с. Верхні Гаї) // Приватний архів Володимира Ханаса у Верхніх Гаєх.
4. Спогади Скоропада Яреми Григоровича, жителя м. Львова (Записав Володимир Ханас 27.08.2012 р. в с. Верхні Гаї) // Приватний архів Володимира Ханаса у Верхніх Гаєх.

5. Угода між урядами СРСР і Німеччини від 16 листопада 1939 р. «Про евакуацію українського і білоруського населення з території колишньої Польщі, яка відійшла в зону державних інтересів Німеччини, і німецького населення з території колишньої Польщі, яка відійшла в зону державних інтересів Союзу РСР».
6. Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади / [підготували Ярослав Лялька, Петро Максимчук, Іван Патер та ін.; передмови Ярослав Лялька, Роман Бачинський]. – Львів: Просвіта, 1993. – Кн. 1. – 800 с.
7. Центральний державний історичний архів у м. Львові (далі – ЦДІА у Львові). – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2289. – Арк. 13.
8. ЦДІА у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 1727. – Арк. 10, 15, 23, 25, 29.
9. Білий Д. Процес 54-их у Дрогобичі / Д. Білий // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етнограф. матеріалів / Головний ред. колегії Л. Луців. – Т. I. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – С. 115–123.
10. Бурачинська Л. Праця жіноцтва Дрогобиччини / Л. Бурачинська // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етногр. матеріалів / Головний ред. колегії Л. Луців. – Т. I. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – С. 548–555.
11. Галів М. Діяльність Дрогобицького обласного проводу ОУН (б) у липні 1941 року / Микола Галів // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Острог, 2010. – Вип. 16. – С. 92–101.
12. Гладилевич А. «Вічно ти юний, Дрогобиче мій!» / Адольф Гладилевич // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етнограф. побут мемуарних матеріалів./ Упор. і ред. М. Шалата. – Т. IV. – Дрогобич: Відродження, 1997. – С. 708–714.
13. Івасівка-Лищук М. Мій перший арешт / Михайло Івасівка-Лищук // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етногр. матеріалів / Головний ред. колегії Л. Луців. – Т. I. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – С. 132–139.
14. Каплистий М. Праця філії т-ва «Сільський Господар» у Дрогобиччині 1934/39 роках / Макар Каплистий // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етногр. матеріалів / Головний ред. колегії Л. Луців. – Т. I. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – С. 515–535.
15. Король В. Історія Стрийської гімназії (1918 – 1932) / Василь Король. – Стрий, 1998. – Т. 2. – 96 с.
16. Король В. Історія Стрийської гімназії (1933 – 1944) / Василь Король. – Стрий, 2000. – Т. 3. – 92 с.
17. Куций В. З процесу 62-х / Василь Куций // Вільне слово (Дрогобич). 1941. – № 12. – 3 серпня.
18. Мірчук П. У німецьких млинах смерті (Спомини з побуту в німецьких тюрмах і концлагерях 1941–1945) / Петро Мірчук. – Нью-Йорк – Лондон, 1957. – С. 163–164.
19. Німилевич Д. Інші кооперативні організації в Дрогобичі / Дмитро Німилевич // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етногр. матеріалів / Головний ред. колегії Л. Луців. – Т. I. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – С. 543–544.
20. Німилевич Д. Українське приватне купецтво та ремісництво в Дрогобичі (1920 – 1940) / Дмитро Німилевич // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етногр. матеріалів / Головний ред. колегії Л. Луців. – Т. I. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – С. 565–566.
21. Сковчиляс І. Кредитові кооперативи в Дрогобицькому районі / Іван Сковчиляс // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етногр. матеріалів / Головний ред. колегії Л. Луців. – Т. I. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – С. 535–543.
22. Сковчиляс І. Товариство «Просвіта» / Іван Сковчиляс // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етногр. матеріалів / Головний ред. колегії Л. Луців. – Т. I. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – С. 215–228.
23. Фортуна В. З минулих літ. Спогади / Владислав Фортуна / Львівський національний університет імені Івана Франка, Наукова бібліотека. – Львів, 2005. – 270 с.
24. Ханас В. Григорій Скоропад – організатор просвітницького руху в селі Верхні Гаї на Дрогобиччині / Володимир Ханас // Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали VI-ї краєзнавчої конференції (4.III.2016). – Львів, 2016. – С. 226–233.
25. Ханас В. Нам дзвони не грали, коли ми вмирили. (Участь мешканців Верхніх Гаїв у національно-визвольних змаганнях 30–50-х років XX ст.) / Володимир Ханас // Бойки. Видання науково-культурологічного товариства «Бойківщина». – Дрогобич, – 1998. – № 7–12; 1999. – № 1–12 (53–70). – С. 33–40.
26. Numerowe wykazy transportów przybyłych do obozu koncentracyjnego KL Auschwitz-Birkenau (w Oświęcimiu-Brzezince), lista transportowa więźniów przeniesionych z KL Auschwitz do KL Mauthausen // Państwowe muzeum Oświęcim-Brzezinka.

REFERENCES

1. Spohady Borysa Mykoly Stakhovycha, zhytelia s. Verkhni Hai Drohobytskoho raionu Lvivskoi obl. (Zapysav Volodymyr Khanasa 17.04.1995 r. v s. Verkhni Hai) // Pryvatnyi arkhiv Volodymyra Khanasa u Verkhnikh Haiakh.

2. Spohady Huka Mykoly Pavlovycha, zhytelia m. Stryi Lvivskoi obl. (Zapysav Volodymyr Khanas 12.03.1998 r. v m. Stryiu) // Pryvatnyi arkhiv Volodymyra Khanasa u Verkhnikh Haiakh.
3. Spohady Ilyk Paraskevii Ivanivny, zhytelky s. Verkhni Hai Drohobyt'skoho raionu Lvivskoi obl. (Zapysav Volodymyr Khanas 27.05.1997 r. v s. Verkhni Hai) // Pryvatnyi arkhiv Volodymyra Khanasa u Verkhnikh Haiakh.
4. Spohady Skoropada Yaremy Hryhorovycha, zhytelia m. Lvova (Zapysav Volodymyr Khanas 27.08.2012 r. v s. Verkhni Hai) // Pryvatnyi arkhiv Volodymyra Khanasa u Verkhnikh Haiakh.
5. Uhoda mizh uriadamy SRSR i Nimechchyny vid 16 lystopada 1939 r. «Pro evakuatsiiu ukrainskoho i biloruskoho naselennia z terytorii kolyshnoi Polshchi, yaka vidiishla v zonu derzhavnykh interesiv Nimechchyny, i nimetskoho naselennia z terytorii kolyshnoi Polshchi, yaka vidiishla v zonu derzhavnykh interesiv Soiuzu RSR».
6. Litopys neskorenoi Ukrainy: Dokumenty, materialy, spohady / [pidhotuvaly Yaroslav Lialka, Petro Maksymchuk, Ivan Pater ta in.; peredmovy Yaroslav Lialka, Roman Bachynskiy]. – Lviv : Prosvita, 1993. – Kn. 1. – 800 s.
7. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u m. Lvovi (dali – TsDIA u Lvovi). – F. 348. – Op. 1. – Spr. 2289. – Ark. 13.
8. TsDIA u Lvovi. – F. 348. – Op. 1. – Spr. 1727. – Ark. 10, 15, 23, 25, 29.
9. Bilyi D. Protses 54-ykh u Drohobychi / D. Bilyi // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka: Zb. heohr., ist. i etnohraf. materialiv / Holovnyi red. kolehii L. Lutsiv. – T. I. – Niu-York – Paryzh – Sidnei – Toronto, 1973. – S. 115–123.
10. Burachynska L. Pratsia zhivotstva Drohobychchyny / L. Burachynska // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka: Zb. heohr., ist. i etnohraf. materialiv / Holovnyi red. kolehii L. Lutsiv. – T. I. – Niu-York – Paryzh – Sidnei – Toronto, 1973. – S. 548–555.
11. Haliv M. Diialnist Drohobyt'skoho oblasnoho provodu OUN (b) u lypni 1941 roku / Mykola Haliv // Naukovi zapysky. Seriiia «Istorychni nauky». – Drohobych, 2010. – S. 100.
12. Hladylovykh A. «Vichno ty yunyi, Drohobychi mii!» / Adolf Hladylovykh // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka: Zb. heohr., ist. i etnohraf. pobut memuarnykh materialiv./ Upor. i red. M. Shalata. – T. IV. – Drohobych: Vidrodzhennia, 1997. – S. 708–714.
13. Ivasivka-Lyshchuk M. Mii pershyi aresht / Mykhailo Ivasivka-Lyshchuk // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka: Zb. heohr., ist. i etnohraf. materialiv / Holovnyi red. kolehii L. Lutsiv. – T. I. – Niu-York – Paryzh – Sidnei – Toronto, 1973. – S. 132–139.
14. Kaplysty M. Pratsia filii t-va «Sil'skyi Hospodar» u Drohobychchyni 1934/39 rokakh / Makar Kaplysty // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka: Zb. heohr., ist. i etnohraf. materialiv / Holovnyi red. kolehii L. Lutsiv. – T. I. – Niu-York – Paryzh – Sidnei – Toronto, 1973. – S. 515–535.
15. Korol V. Istoriiia Stryiskoi himnazii (1918 – 1932) / Vasyl Korol. – Stryi, 1998. – T. 2. – 96 s.
16. Korol V. Istoriiia Stryiskoi himnazii (1933 – 1944) / Vasyl Korol. – Stryi, 2000. – T. 3. – 92 s.
17. Kutsyi V. Z protsesu 62-kh / Vasyl Kutsyi // Vilne slovo (Drohobych). 1941. – № 12. – 3 serpnia.
18. Mirchuk P. U nimetskykh mlynakh smerty (Spomyny z pobutu v nimetskykh tiurmakh i kontslaherakh 1941 – 1945) / Petro Mirchuk. – Niu-York – London, 1957. – S. 163–164.
19. Nimylovykh D. Inshi kooperatyvni orhanizatsii v Drohobychi / Dmytro Nimylovykh // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka: Zb. heohr., ist. i etnohraf. materialiv / Holovnyi red. kolehii L. Lutsiv. – T. I. – Niu-York – Paryzh – Sidnei – Toronto, 1973. – S. 543–544.
20. Nimylovykh D. Ukrainske pryvatne kupetstvo ta remisnytstvo v Drohobychi (1920-1040) / Dmytro Nimylovykh // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka: Zb. heohr., ist. i etnohraf. materialiv / Holovnyi red. kolehii L. Lutsiv. – T. I. – Niu-York – Paryzh – Sidnei – Toronto, 1973. – S. 565–566.
21. Skochylias I. Kredytovi kooperatyvy v Drohobyt'skomu raioni / Ivan Skochylias // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka: Zb. heohr., ist. i etnohraf. materialiv / Holovnyi red. kolehii L. Lutsiv. – T. I. – Niu-York – Paryzh – Sidnei – Toronto, 1973. – S. 535–543.
22. Skochylias I. Tovarystvo «Prosvita» / Ivan Skochylias // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka: Zb. heohr., ist. i etnohraf. materialiv / Holovnyi red. kolehii L. Lutsiv. – T. I. – Niu-York – Paryzh – Sidnei – Toronto, 1973. – S. 215–228.
23. Fortuna V. Z mynulykh lit. Spohady / Vladyslav Fortuna / Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, Naukova biblioteka. – Lviv, 2005. – 270 s.
24. Khanas V. Hryhorii Skoropad – orhanizator prosvitnytskoho rukhu v seli Verkhni Hai na Drohobychchyni / Volodymyr Khanas // Istorychni pamiatky Halychyny. Materialy VI-yi kraieznavchoi konferentsii (4.III.2016). – Lviv, 2016. – S. 226–233.
25. Khanas V. Nam dzvony ne hryaly, koly my vmyraly. (Uchast meshkantsiv Verkhnikh Haiv u natsionalno-vyzvolnykh zmahanniakh 30–50-kh rokov KhKh st.) / Volodymyr Khanas // Boiky. Vydannia naukovo-kulturolohichnoho tovarystva «Boikivshchyna». – Drohobych, – 1998. – № 7–12; 1999. – № 1–12 (53–70). – S. 33–40.
26. Numerowe wykazy transportow przybylych do obozu koncentracyjnego KL Auschwitz-Birkenau (w Oswiecimiu-Brzezince), lista transportowa wienziow przeniesionych z KL Auschwitz do KL Mauthausen // Panstwowe muzeum Oswiecim-Brzezinka.